

De **Werkgroep Liturgie** denkt na over de vorm van de eredienst. Deze kijkt hierbij ook naar andere kerken en gezindten en de vormen die zij hanteren. Deze keer wil ik graag samen met u kijken naar **liturgie en kunst** en de volgende gedachten met u delen ter overweging.

Liturgie en kunst, dat schuurt nog wel eens stevig in onze Protestantse kerken. Kerk en kunst was in de Rooms-katholieke kerk nooit een probleem, integendeel. Wij Protestanten, echter, worstelen nog steeds met de gevolgen van de Beeldenstorm van 1566. Reformatie (1517) en Beeldenstorm leidden indirect tot het uitbreken van de Tachtigjarige Oorlog en het ontstaan van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Beelden en kunst in de kerk, zijn dat opnieuw 'Paapse superstitiën'?

Het lijkt erop dat er binnen de Protestantse kerken meer aandacht komt voor kerk en kunst; liturgie en kunst. Wat kan kunst toevoegen in een kerkelijke bijeenkomst? Is er ruimte voor? Wat zijn de haken en ogen? Hoe kunnen we verbindingen leggen tussen het non-verbale en het verbale? Kun je muziek en liederen verbinden aan beeld? Hoe kan een voorganger preken met beelden? Wat vraagt dit van de mensen in de kerk? Welke rol spelen emoties bij beeldende kunst, anders dan bij het woord?

Niet altijd in de zondagmorgen liturgie, maar vaak op een ander tijdstip kwamen af en toe samenzangavonden. Gospelconcerten, liturgische dans, bibliodrama, reli-musicals (o.a. Esther), Taizé-bezinningen, Iona-inspiratie, jongerenkoren kwamen op en lieten van zich horen. Exposities rond een Bijbels thema en kunstenaars, vaak gemeentelid, begonnen wel eens een expositie te houden in de kerkrimte. In alle eeuwen is opgewekte, vrolijke 'pop (=volks)'muziek voor het geloof geschreven. Psalm 150 brengt een compleet instrumentarium binnen, inclusief slagwerk!

Door ontwikkelingen in de 17-de en 18-de eeuw (de 'Verlichting') is het accent in de protestantse eredienst bijna geheel op het verstand, de rede komen te liggen. Kunsten, echter, kan verkondiging zodanig 'verpakken', dat het diep de emoties en het hart van de mensen raakt. Wij hebben inmiddels een uittocht van gezinnen en jongeren kunnen meemaken. Zij zijn met velen vertrokken naar evangelische gemeenten. Daar vinden ze een hoop emotie die spoort met het moderne levensgevoel c.q. beleving van nu.

Liturgie is niets anders als een vorm, waarbinnen we elementen van communicatie gieten. Stel dat het liturgische onderwerp 'de Opstanding' is. Dan kan naast Bijbelgedeelten en een korte preek over dat onderwerp ook schilderstukken over de Opstanding of een liturgische dans over Opstanding vertoond worden. Natuurlijk kan ook gemeentezang met orgel en Liedboek in het programma.

Wat is het effect van een dergelijk liturgie? Dat we gebruik maken van vele communicatievormen en op diverse manier emoties, denken en hart proberen te raken. Die samenwerking brengt ons dichter in de ervaring van de aanwezigheid van de Ene, de Eeuwige.

Kan dan maar alles?

In een liturgie kan heel veel meer dan wat wij eigenlijk gewend zijn. Toch moet alles 'tot opbouw' gebeuren. Wat dus niet tot opbouw is, kan benoemd worden. Een aantal voorbeelden: een slecht werkende geluidsinstallatie die de muziek en/of instrumenten vervormt, rondzingende microfoons, slecht gestemde gitaren, rondrennende dansers, gebrekkige uitleg bij een schilderstuk, een bibliodrama zonder heldere verhaallijn, een vals zingend koor, uitvallende computers als iets belangrijks geprojecteerd moet worden, een omvallend schilderstuk

Uit de voorbeelden blijkt, dat heel veel afhankelijk is van regie. En dat betekent praktische voorbereidingen, helder zaken doorpraten, afspraken maken, vastleggen, communiceren: wie doet wat wanneer en hoe. Hoe beter de voorbereiding, hoe beter de uitvoering, liturgie, gebeurtenis, expositie, concert, enz. Gaan we dus in de kerk of in de liturgie kunst/expressie vormen doen, dan zal dat staan of vallen met de voorbereidingen, daarna met de afspraken, en dan de kwalitatieve uitvoering. Dat geldt ook voor de invoering van het Nieuwe Liedboek. De tempel gebouwd door Salomo was boordevol beeldende kunst. En bedenk eens hoe experimenteel David met muziek en tempelzangen durfde te zijn. En alles was tot Gods eer. Maar ook waren diverse activiteiten van de profeten niets anders als een vorm van 'straattheater', wat vaak nogal schokkend bleek voor de omgeving. Ook Jezus gebruikte beelden als woorden. Dit roept ons op om meer te durven. Zie de liturgie als een vorm, die permanent in ontwikkeling mag blijven. Liturgie is geen slotstuk die andere communicatievormen uitsluit.

Onderstaande is opgesteld door de Wereldgemeenschap van Gereformeerde en Hervormde Kerken (WCRC) in 2010. Bijgebragt vanuit de lidkerken uit alle werelddelen. Gericht op het stimuleren van de liturgie in plaatselijke gemeenten:

Kunstzinnige expressie

Gelukkig is de gemeente waarin het Woord wordt verkondigd
en gebeden en lofprijzing worden opgedragen
niet alleen met woorden,

maar ook met kunstzinnige expressie:

door gaven die God gegeven heeft
aan iedere plaatselijke gemeenschap
in muziek en dans,
in spreken en stilte,
in beeldende kunst en architectuur.

Gelukkig zijn de kunstenaars
die hun gaven opdragen en erop richten
om het volk van God te betrekken in daden
van verbondsdankbaarheid en boete,
getuigenis en verkondiging.

Wijs zijn de kunstenaars die dankbaar zijn
voor zowel de beperkingen die het tweede gebod oplegt,
als voor het voorbeeld van de Bijbelse kunstenaars
die door God werden geroepen
en door Gods volk toegerust voor dienstbetoon
overeenkomstig Gods voorschriften (Exodus 35:30- 35 en 36 :1).

Wijs is de kerk die dankbaar
de gaven van gelovige liederen en kunstwerken

uit andere eeuwen en andere culturen ontvangt,
die daarin de katholiciteit viert van de kerk
en de creativiteit bevordert
door nieuwe liederen en werken voor de eredienst.